

Pénzcsinálás vagy művészi igény?

„Nehezebb dolga van a popzenésznek, hiszen nagyon könnyű az anyagi szempontoknak felülkerekedni a művészi szemponton”

Interjú Gyöngyösi Leventével

Könnyűzene az, amivel az ember semmi mást nem akar, csak pénzt keresni, azért hozza létre a zenét, hogy jól megéljen belőle, és nem érdeklik a művészi szempontok, a művészi kifejezés, hanem megpróbálja rátenni az ujját a divathullámok ütőerére – vallja Gyöngyösi Levente zeneszerző, aki a saját darabjaiban azért használja a könnyűzenei elemeket, mert ritmikailag és olykor harmóniailag is izgalmasnak találja őket.

 Kiss Eszter
Veronika

– *Nem akarsz megtagadni a könnyűzenét sem, számos elemét tudatosan használod, de mégis ízig-vérig komolyzenét írsz. A Danubia Zenekar reklámszlogenje úgy szól: „komolyzene nincs, csak zene van”. Mit gondolsz arról a mondásról, hogy nincs könnyű- és komolyzene, csak jó és rossz zene?*

– Ordas közhely, hogy csak jó zene van meg rossz. Mert mitől is jó? – először is ezt kellene definiálnunk. Abból a szempontból én is egyetértek a felvetéssel, hogy a zenét nem feltétlenül a felhasználási területe, az elérési módja vagy nevezhetnénk úgy, hogy az elérési célközönsége határozza meg.

– *És mitől „jó” a zene?*

– Ha kimunkált a minősége, ha jó zenészek játsszák, ha magas színvonalon van megkomponálva, ha egyáltalán *van* kompozíciós igény. Utóbbi is szempont, mert tetszik vagy sem, abban a korban élünk, amikor megnyomsz két gombot, felugranak a panelek és az akkordok, és már kész is a szám. Ez nekem nem zeneszerzés,

még csak nem is könnyűzene, de kétségtelenül népszerű és létező jelenség. Nem érdemes homokba dugni a fejünket és úgy tenni, mint ahogy tettük hatvan-hetven évig, hogy azt mondjuk: ez a zene annyira alacsonyrendű, hogy nekünk nem is kell foglalkozni vele. Először nézzük meg, mi az, ami alacsonyrendű és mi az, ami nem. A legfontosabb paraméter, ami a zenét meghatározza, az a művészi igény, ami alatt azt értem, hogy a zeneszerző nagyon erőteljesen ki akar fejezni valamit, és nem a gyors pénzszerzés, hanem ez a kifejezési vágy határozza meg az alkotás létrejöttét. Ez nagyon lényeges. Természetesen semmi baj nincs azzal, ha valaki azt szeretné, hogy népszerű legyen a zenéje, de azzal igenis van, ha magának a zenének a létrejöttét pusztán ez az igény szabja meg. Ez visszaélés, egyfajta zenei prostitúció, és akkor nagyon finoman fogalmaztam. Ha egy zene meg tudja tartani a művészet-jellegét, ha egy magasabb rendű tudatállapotban egy művész valami fontos dolgot akar mondani a világról és ehhez megvannak az eszközei is, akkor az a zene minőségi tud lenni attól függetlenül, hogy milyen zenei nyelven szólal meg. Nagyon keskeny a határmezsgye a minőségi és az

alacsonyabb rendű zene között. Ha valaki egy divatos mai könnyűzenei nyelven beszél, akkor nagyobb esélye van beleszaladni abba, hogy paneleket ismételtet, hiszen ezek a számok panelekből épülnek.

– *A komolyzene is használ paneleket...*

– Nem a módszerrel van baj, Mozart a legnagyobb panel-használó, csak ő minden esetben új értelmet adott ezeknek a paneleknek, és ezáltal a panelek nála teljesen egyéni nyelven szólalnak meg. A könnyűzene és a komolyzene között a határt elsősorban a szerző szándéka felől húznom meg. Vagyis, hogy elsősorban közölni szeretne valamit a világgal, vagy elsősorban pénzt szeretne vele keresni. Könnyűzene az, amivel az ember semmi mást nem akar, csak pénzt keresni, azért hozza létre a zenét, hogy jól megéljen belőle, és nem érdeklik a művészi szempontok, a művészi kifejezés, hanem megpróbálja rátenni az ujját a divathullámok ütőerére. Nálam ott van egy határvonal, hogy mi a cél, mi a szándék.

– *Beszéljünk a stílusról is.*

– A könnyűzenének is sok ága van. Van benne élő hangszer vagy nincs, popzene vagy alapvetően inkább távolabb áll a popzenétől – rengeteg kevert műfaj található a könnyűzenében is. Gyakorlatilag az elmúlt 70-80 év alatt a könnyűzene is végigjárta azt az utat, mint amit a komolyzene 6-700 év alatt: elkezdett saját magából táplálkozni, visszatérni a saját régi nagy teljesítményeihez. Egyértelmű, a sikeresség egyik legkönnyebb módja az, ha valaki fog egy jól bevált Beatles-slágert és feldolgozza a saját maga módján, lehetőleg minél divatosabban és kész is a kattintás-generálás. Ebből is látszik, hogy magát a könnyűzenét, a zeneipart – mert ez is nagyon fontos kifejezés – nagyon meghatározza az, hogy jövedelmezőnek és sikeresnek kell lenni minden körülmények között.

– *Attól, hogy sikeres és fizetnek érte, még lehet művészi értékű.*

– Természetesen legtöbbször nem lehet kétségbe vonni a művészi szándékot, de mégis sokkal nehezebb dolga van a popzenésznek, hiszen nagyon könnyű az anyagi szempontoknak felülkerekedni a művészi szemponton. Nekünk más miatt nehéz, mert mi meg annyira kis réteget képviseljük a kultúrának, hogy alig érünk el az emberekhez, ezt is nehéz megélni, de én már megbékéltem ezzel. Az ő nehézségük, hogy az egész popzenére rátelepszik a marketing, a biznisz, a haszonlesés, a nyereségvágy. Aki mindemellett képes értékes művészeti alkotásokat létrehozni, az sokkal inkább tiszteltetreméltó. Még így is elég sok komoly komoly munkát látok, és ebből a szempontból a könnyűzenében létrehozott művészi teljesítmény tulajdonképpen semmiben nem

különbözik a komolyzenei zeneszerzők által előállítottól. A könnyűzenei művészeti alkotás semmivel sem alacsonyabb rendű, mint a komolyzenei, sőt, annyiból nagyon komoly előnyben is van, hogy sokkal több emberhez jut el.

– *Akkor a műfaji besorolásnak a hangszereléshez semmi köze?*

– Nézzük akkor a hangszerelést. Ott van plédául Eötvös Péter, aki igen gyakran használ elektromos hangszereket. Nem úgy használja őket, mint egy popzenész, de kétségtelenül használja őket. Nyugati országokban nagyon nagy divat elektromos gitárokat, baszusgitárokat használni kortárs művekben, úgyhogy nem a hangszerelés a fő különbség. A könnyűzenének muszáj megtalálnia a célközönségét, muszáj sikeresnek lennie. Mi, komolyzenei zeneszerzők, ha nem vagyunk sikeresek, nem történik semmi. Egyáltalán, nagyon nehéz meghatározni, hogy mit jelent az, hogy sikeres. A mi szempontunkból óriási siker, ha megnézik két-háromezren az operánkat vagy esetleg bemutatják több helyen is.

– *A könnyűzene szempontjából ezek a számok a biztos bukást jelentik.*

– Más az elvárás.

– *Ha azt mondom, más a siker és más az elvárás, akkor azzal bele is törödsz abba, hogy a komolyzene nem ér el az emberekhez. Más megközelítésből arról is beszélhetünk, miért vált el egymástól a zene szórakoztató és komolyabb vonala. Mozart korában Mozart írta mindkettőt.*

– Ha úgy vesszük, azért Mozart korában társadalmilag még így is nagyon meghatározott volt, ki milyen zenét hallgat. Ugyan sokkal több ember művelte és értette azt, amit egy tanult zeneszerző kifejezni akart, de azért az alsóbb néprétegekhez így sem jutott el, nekik maradt a népzene. Kétségtelenül volt ez a kétfajta nyelvezet, bár a népdalok világa ennek ellenére sokkal közelebb volt a műzene világához.

– *Elég sok népzenei dallamot fel is használtak a zeneszerzők, van, amelyikről pontosan tudjuk, van, amelyikről csak sejtjük, hogy népzenei eredetű, akár például Mozartnál.*

– Igazából a romantika kora az, ahol a magas művészet és a populáris művészet a lehető legközelebb került egymáshoz. Ott vannak az olasz operák, például a Verdi-operák, minden társadalmi réteg ezeket az igen magas művészi színvonalon megírt műveket hallgatta – egyfajta társadalmi sikerük is volt, de ugyanígy említhetnénk Puccinit is.

– *A romantikában a társadalmi korlátok is sorra dőltek le a polgárosodás erősödésével, már nem volt annyira éles szembenállás a művelt réteg és az egyszerű nép között.*

– Ez igaz, de amikor aztán ez a szembenállás teljesen eltűnik, a helyzet a zenében meredeken romlani kezd. Társadalmilag nagyon sok minden történt, a zene viszont egyáltalán nem tűnt el a köztudatból, erősen meghatározza a közízlést, mindenhol zene szól, mindenki zenét hallgat valamilyen formában és pontosan ugyanarra használja, mint amire használták több generációval korábban: vagyis az érzései megfogalmazására, átélésére és a katarzisa. Ez nem változott, csak az ingerküszöb és a zene nyelvezete. Az egyszerű emberek nem kapnak zenei képzést. A tömegek létszámához viszonyítva csak nagyon kevesen, és ezért a zene nyelvezetének nagyon egyszerűnek kell lennie. Ahhoz, hogy valaki populáris legyen, ma nagyon egyszerűen kell fogalmaznia, és végtelenül egyszerű nyelvezetet kell használnia. Meg kell találni azt, ami igazán rezonál a tömegek ízlésére, akik – mivel nem kaptak zenei képzést – nem tudják értelmezni a szofisztikáltabb zenei megoldásokat. A tömegízlés olyan szempontból katasztrofális, hogy nem lehet nagyon bonyolult dolgokat mondani, és nagyon bonyolultan se lehet azt megfogalmazni. Mondok egy példát arra, maximum milyen szinten lehet bonyolult. Szörényi-Bródy *István*, a *királyában* van például a „Felnégyelni!” kezdetű rövid, ám majdnem atonális, erőteljesen kortárs komolyzenére (Hindemithre? Bartókra? Janáčekre?) hasonlító rész. Ezen a helyen a színpadi helyzet ezt a hangvételt indokolta, de azért valljuk be, nem ez a fő slágere a darabnak, sőt, megkockáztatom, hogy ennek a jelentősége nem sokaknak jut eszébe. Bámulatós, hogy Szörényi, aki bár kapott valamilyen szintű zenei képzést, mégis a komolyzenészekhez képest tulajdonképpen autodidakta zeneszerző, bizonyos pillanatokban ilyen erőteljes zenei megoldásokra képes. Nyilvánvalóan nem ez az egyébként zseniális színpad

tette sikeressé a darabot, sőt, ha nagyobb az ilyenfajta részletek aránya, akkor lehet, hogy senki nem hallgatja meg. A tömegízlésnek és egyáltalán a közbeszédnek ez a nem túl lélekemelő következménye, hogy a tömegek olcsó popslágerek által élük át a katarzist, és esélyük sincs magasabb rendű zene által átélni azt és megtisztulni általa.

– *Rendszeresen használsz könnyűzenei elemeket, fordulatokat, harmóniameneteket, ritmusokat. Mi az oka ennek?*

– Én azért használom ezeket, mert ritmikailag és olykor harmóniailag is hallatlanul izgalmasnak találom. A hatvanas években a „rock and roll” egyfajta tánc volt, a létrejöttének a célja az volt, hogy a fiatalok táncoljanak rá. Ennek leágazásaként viszont a beat-rock, amelyet többek között a Beatles, Janis Joplin, Jimmy Hendrix és mások tettek ismertté, igen erős társadalmi, sőt filozófiai vetülettel bírt: őket például nem elsősorban a pénz érdekelte, nem gazdagok akartak lenni, és emiatt volt egy olyan rövid, néhány éves-évtizedes időszak, amikor ez a zene erős mondanivalóval bírt.

– *Társadalmi üzenetet hordozott.*

– Igen, és nem a pénzcsinálás volt benne a legfontosabb szempont, hanem nagyon erős szabadságvágyat hordozott. Én azért is használom időnként a rockzene jellemző fordulatait, mert számomra ez a szabadságérzés ma is vonzó, még ha ez a fajta rockzene ma már nem igazán létezik. A probléma nagyon sokrétű. Az általunk írott, szimfonikus jellegű komolyzene azért nem túl népszerű, mert előképzettség szükséges hozzá, ami az embereknek nincs. Bárki meg tud tanulni néhány hét alatt gitározni jószerevel azon az egyszerű fokon, ami a tábortűz mellett aratott sikerekhez szükséges. Ezzel szemben mondjuk hegedűtanulás során az első hat-hét év értékelhetetlen ilyen szempontból. A hangszeratanuláshoz az kell, hogy az ember elmélyüljön. Az a világ, amiben élünk, a fogyasztásra épül, és arról szól, hogy minél többet, minél gyorsabban, ami pont nem kedvez az elmélyülésnek. Viszont hozzáteszem, mégiscsak azoknak van igaza szerintem, akik elmélyülnek valamiben. Akár a könnyűzenén belül is. Egy Sting-koncertet végignézni művészi élmény, vagy ott van a csodagyerek, Jacob Collier, amit ő csinál, az igen magas művészet, és emellett jóval több emberhez el tudja juttatni ezt a fajta – még nekem is helyenként kimondottan nehezen érthető – zenét, csupán attól, hogy dzsessznek, könnyűzenének vagy popzenének van nevezve.

– *Vajon mi a jövő iránya a zeneszerzésben? Közeledik egymáshoz a könnyű- és a komolyzene?*

– Azt a fajta művészi szabadságot nekünk is ki kell használni, hogy az internetre bármi fölkerülhet, és nagyon sikeres lehet pillanatokon belül. Akármennyire is burokokban élünk mi kortás zeneszerzők és komolyzenészek, azért az látszik, hogy óriási lehetőségeket nyújt az internet. Úgyesen meg lehet találni azt, ami vonzó lehet a nagyközönség számára. Komolyzenészeknek lenni mégiscsak méltóságteljes, nemes dolog, látszik a nagyközönség számára is, hogy egy komolyzenei videóban, egy zenekar előadásában örült mennyiségű munka van, és hogy idáig eljutni nem könnyű. Nagyon fontos is nekünk felmutatni azt, hogy nem csak a könnyűzene létezik, és hogy a zenének rengeteg rétege van. Fontos, hogy példaképet állítsunk az emberek elé, hogy lássák, amit mi csinálunk, az is értelmes. Azért a klasszikus zenének bizonyos populáris szegmensei most is nagyon szépen működnek, a bécsi újévi koncerteket rengetegen látják, bizonyos operaközvetítéseket szintén, ezzel nincs is baj. Nagyon sok kortárs zeneszerző és komolyzenész érdeklődik a könnyűzene iránt pont azért, mert bizonyos szempontból nagyon frissnek tűnik még mindig és nagyon ütősnek, ritmumosnak. A ritmuson nagy hangsúly van. A kortárs komolyzenéből eltűnt egy csomó minden, a leginkább divatos kortárs zenei irányzatok döntő része például gyakorlatilag nem használ hagyományos értelemben vett ritmust, pedig az embereknek nagy szükségük van a ritmusra.

– *A ritmus a legősibb zenei kifejezési forma, egyidős az emberiséggel.*

– Évezredekken keresztül rendkívül sokat jelentett az emberiségnek a ritmus. Mindenféle zene elfér egymás mellett, és mindenféle zenének lehet értelme és lehet magas művészi színvonalú. A könnyűzenei elemekkel azért próbálkozunk nagyon sokan, azért próbáljuk megtalálni a közös pontokat a komolyzenével, mert egyrészt azt gondoljuk, hogy mesterséges, ahogy a zenének ez a két ága ennyire szétvált. Nem létezik, hogy a 20-21. század két típusú zenéjének egyáltalán ne legyen köze egymáshoz, másrészt pedig mert a ritmikájával, a harmóniameneteivel nagyon fontos művészi erőforrás tud lenni. Nekünk, magyaroknak ezen kívül fontos inspirációforrás két óriásunk, Bartók és Kodály népzenehez való fordulása. Miközben nagy büszkeség, legalább ekkora probléma is, hiszen ők már szinte mindent kihoztak ebből, amit lehetett. Ez persze nyilván nem igaz, a magyar népzene olyan magas művészi színvonalú, hogy inspirációforrásként szinte kimeríthetetlen. Ott vannak Bartóknak azok a zenéi, amelyekben a népzenei nyelvet, a népdal logikáját, harmóniameneteit és gondolkodását úgy dolgozza bele a saját művészetébe, hogy kétségtelesen ráismersz a népzenei hatásra, de nem egy konkrét népdalfeldolgozás, hanem egy sajátos új zenei nyelv születik belőle. Ha ilyen szempontból nézem, akkor a népzene egy hatalmas erőforrás, erőtartalék megújulás

A Mester és Margarita

foto: Berez Valtér

forrás tudna lenni, ha sikerülne felülkerekedni és le tudnánk küzdeni ezt az egyébként borzasztóan bénító terhet, amit Bartók és Kodály hatalmas munkája és nagyon egyértelmű stílusa jelent. Talán ezért is nyúlnak most kevesen ehhez az eszközhöz. Viszont érdekes, hogy a magyar könnyűzenészek az utóbbi időben a komolyzenészekkel szemben rátaláltak a népzeneire. Nagyon izgalmas módon egyfajta házassága zajlik az angolszász alapokon nyugvó popzenének és a magyar népzene eszköztárának. Egyre több együttesnél hallok azt, hogy egy bizonyos magyar népzenei nyelv kezd megjelenni ezekben a dalokban. Végül is Szörényiek is ezt csinálták a hatvanas években.

– *Min dolgozol most? Hol tart most Az ember tragédiájából készülő operád, aminek az első felvonását már hallhattuk a múlt évben?*

– A második felvonást még nem kezdtem el, mert közben kaptam egy nagyon megtisztelő felkérést, ami már tavaly elindult. Szabó Somának és a Nyíregyházi Cantemus Vegyeskarnak egy nagyheti rezponzóriumbiciklust írok vegyeskarra. Ez egy nagy toposz az európai zenetörténetben, például Gesualdo és még sokan mások egészen fantasztikus módon nyúltak ezekhez a szövegekhez. Ez a ciklus összesen huszonnégy darabot jelent három napra szétosztva, ahogy a nagyheti szertartásokon elhangzanak. Az első kilenc már készen van és most készül a második kilenc a nagypénteki napra. Számításaim szerint április körül elkészülök vele, és utána folytatom az operát. Egyébként alig várom, mert bár az operaszerzés nagyon nehéz, fáradságos és hosszadalmas munka, de számomra talán a legnagyobb élvezetet ez jelenti. Az én szempontomból most jön a lényeg, hiszen eddig az egész első felvonás a Madách-mű előtt játszódik, és most jön maga Madách, és az, amikor ugrálunk színről-színre, korról-korra, és ezt kell zenében megjeleníteni. Ez nem egyszerű, de ugyanakkor nagyon hálás feladat is. ■